

kitért a szerző, akkor könyvében miért nem utalt a cserkészet 1956-os újjászervezésének kísérletére is?!

A kötetben több kisebb — elsősorban nyomdai — értelemzavaró hiba is becsúszott, melyre a recenzensnek kötelessége felhívnia a figyelmet. Bizonyosra vehető a hadifogoly által irányított cserkész mentőkocsi 1911-beli közlekedésének (34. o.) lehetetlensége.

Nem valószínű, hogy 1931-ben a 146 csapatban 335 öregcserkészt foglalkoztattak (103. o.); egy nulla lemaradt.

Nem tisztázott a munkásfiatalok megnyerését „sugalmazó” dátum nélküli grafikonok forrásértéke sem (240. o.)

„A regőscserkészet három” céljából csak kettőt ismerünk meg (299. o.). A kitüntetések táblázata is elesúszott, alulról a második oldalra került (318—319. o.) ...

Ezek a hiányosságok, hibák azonban nem befolyásolhatják értékítéletünket a rendkívül gondosan — a helykihasználás maximális, de jól áttekinthető formában való megvalósításával — szerkesztett, rendkívül gazdag, forrás-

értékű dokumentumokkal, fényképekkel ellátott impozáns kiadvánnyal kapcsolatban. Külön kiemelhetjük a szerző következetes gondolatmenetét, a rendkívül bő — néhol kissé gondolatmenetet lazító — forrásközlését, olvasmányos stílusát. S talán nem utolsósorban méltathatjuk az ifjúsági mozgalmak, szervezetek történetének objektív megismertetésére tett erőfeszítéseit, ezen háttérbe szorított témakör kutatásának végigvitelét. Ha a cserkészet történetének vizsgálata nem is zárult le a könyv megjelenésével, mint ahogy Gergely Ferenc is véli, s a monográfia is várát még magára, akkor is állíthatjuk, hogy történetírásunk fehér foltjainak megszüntetéséhez ez a kézikönyvként használható munka eredményesen járult hozzá.

Végül nem marad más hátra, mint hogy e munkát ajánljam minden érdeklődőnek, öregnek és fiatalnak, valamint különösen — „korszakinomító” háttéranyagként — a történelemmel és pedagógiával foglalkozó szakemberek számára.

Miklós Tamás

ILIE CEAUȘESCU—FLORIN CONSTANTINIU—MIHAI E. IONESCU

KÉTSZÁZ NAPPAL KORÁBBAN

Románia szerepe a második világháború megrövidítésében

(*Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1986. 247 o.*)

A recenzens furcsa könyvet olvasott. Nehéz lenne akár műfaját is meghatározni. Hadavagy politikatörténet? Esetleg megkésztet bizonyítási kísérlet, hogy 1944. augusztus 23-át követő katonai teljesítményével — a korábbiakról nem esik szó — el kellett volna nyernie Romániának a „fegyvertárs állam” státuszát? Bizonyításhalmaz a címben rögzítettek alátámasztására? Olykor számmisztika? Bűvészkedés a román és a német hadosztályok számára?

Mindenesetre semmit sem bíznak a szerzők az olvasóra. Álláspontjukat többször is megismélik, körbejárják. Akár úgy is, hogy a munka bevezetését ismétli a finálé: „...a romániai események összehasonlíthatatlanul fontosabbak voltak a háború végkifejletének meggyorsítása szempontjából, mint a franciaországi események... augusztus 23-nak a második világháború egyik döntő jelentőségű eseményként való értékeléséhez semmilyen kétség sem fér... a román felkelés érzékelhetően a hitleristaellenes szövetség javára billentette a mérleget és meggyorsította győzelmét... a román hadsereg több mint 200 000 km²-t szabadított fel az ellenséges megszállás alól...”

Ennek pedig szinte öntörvényű fejezetévé vált, amikor a szerzők mindezt a szovjet hadsereg teljesítményeit leszálítva is megfogalmazták — majd hangsúlyozták: „... mennyi időt vett volna igénybe a román felkelés által szükségtelenné tett új szovjet hadászati hadművelet előkészítése és végrehajtása... Ha... előkészítésének átlagául 25—30 napot veszünk, végrehajtásához pedig 20—25 napot, 45—55 napos átlag jön ki; ennyire lett volna szükség az említett ellenállási sáv áttöréséhez... A román felkelés... teljesen szükségtelenné tett egy ilyen szovjet hadászati hadműveletet...”

A szerzők — bevallottan — arra vállalkoztak, hogy bizonyítsák ezeket az állításokat. A történettudomány eszközeivel!

Első látásra impozánsnak tűnhet a könyv apparátusa. A szerzők igen sok forrásra, feldolgozásra hivatkoznak. Ám ez oly mértékben szelektált, amennyire ezt a koncepció kényszerítette. Feltűnik egyébként a használt és hivatkozott forrásokon belüli szelekció is. Pl. az egyik alapvető forrás, a Magyarországon is jól ismert Heeresgruppe-Südukraine (később Süd) iratanyagát illetően. Vannak persze olyan források is, amelyekről a szerzők nem

tudnak. Ez újabb ellentmondást eredményezett: amikor azt hangsúlyozzák, hogy „...Románia nem szabad elhatározása, hanem bizonyos kényes politikai és katonai valóság kényszere nyomán került Berlin hatósugarába, nem maga választotta a szövetséget Németországgal, hanem annak karjaiba vetették...”, ennek ha bizonyítására nem is, ám körbejárására alkalmat kínált volna a nemzetiszocialista Németország külügyminisztériumának Bonnban őrzött iratanyaga — a bukaresti német követség jelentései, összefoglalói, a berlini román követtel folytatott tárgyalásokról készült jegyzőkönyvek stb. Ezek az iratok, iratgyűjtemések — e sorok írója megismerkedhetett velük — nem csak cáfolhatják, ám olykor megerősíthették volna a szerzők állításait.

Cáfolhatják pl. abban, hogy Romániát megszállták volna a németek. (Bár a szerzők erről maguk is ellentmondásosan írnak: a megszállást egy helyütt [184. o.] az a megfogalmazás helyettesíti, hogy a német csapatok bevonultak az országba.) Abban is, hogy Románia egyike volt az első országoknak, amelyre a Reich nyomást gyakorolt — hiszen ez a presszió összehasonlíthatatlanul nagyobb volt Ausztria és Csehszlovákia esetében és inkább Magyarország vonatkozásában mutathat párhuzamokat.

Állításaik egy részéhez viszont bizonyító anyagot találhattak volna. Pl. a vasárda esetében. Ez nem volt ugyan importjelenség, mint a szerzők állítják, de a német támogatás mértékét, formáit és tartalmát nyomon lehetett volna követni. Mint a kiugrás előtörténetének távolról sem elhanyagolható összetevőit is: mit tudtak és mit nem a németek, mi volt hibásorozatuk motivációja.

A bonni iratanyag negligálása egyébként az augusztus 24—25-i események ábrázolását is hátrányosan érintette. Így a szerzők egyetlen szóval sem említik a Ploiesti környékéről indított német Flak-seregtest hadműveleteit. Arról viszont már a Heeresgruppe általuk is — említettük: szelektíve — használt iratanyaga segítségével lehetett volna szólni, hogy augusztus 23-a előtt a német—román katonai együttműködés egésze sokkal összetettebb volt annál, semhogy azt csupán azzal lehetne jellemezni, hogy a román magasabbegységek közé német alakulatokat ékeltek. A hadinaplóból inkább azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a román parancsnokok szándékosan kuszaságot, nehezen áttekinthető helyzeteket teremtettek a fronton. Bár német részről román jóváhagyás nélkül is mozgattak román alaku-

latokat, annak ismételt hangsúlyozása, hogy a román hadosztályok vezénylése csak német parancsra történhetett, arra utal, hogy a szándék és a végrehajtás közötti szakadék egyre mélyült. Mindezt pedig az is kiegészítheti, hogy Antonescu marsall németeknek adott ígéreteit a román vezérkar többnyire nem sietett végrehajtani. Ellenkezőleg. Bizonyos momentumokból az is fölismerhető, hogy a késlekedés egyenesen a marsall valós szándékait tükrözte.

A koncepciónak történő alárendelés következményeit azok a részek sem kerültk el, ahol a szerzők a kiugrást követő eseményeket tárgyalják. Abban egyetérthetünk, hogy „...rendkívül cseppfolyós katonai helyzet alakult ki, amely rendkívüli megoldásokat követelt...”, ám a szerzők tervezetnek tekintenek spontán folyamatokat és azt állítják, hogy a legfelsőbb román parancsnokság döntése volt „...a népi jellegű összecsapás, a népi háború, a gerillaharc...” megválasztása. Egy recenzióban nem lehet természetesen tipológiára vállalkozni, amikor a frontról visszaözlölk, a bukaresti német követséget körülzárók, német támaszpontokat körülvevők és a németek ellen valóban harcolók között teszünk különbséget, ám azt mégis kijelenthetőknek véljük, hogy mindezt egy teljesen intakt fegyveres erő vezérkara sem tudta volna megtervezni és végrehajtani. Hiánylajstromunk egyébként azzal is folytatható, hogy a szerzők szinte teljesen tájékozatlanok nemcsak a magyarországi, ám a horvát területeken végbement eseményeket illetően is.

A könyv több vetületéhez egyébként szakmai megjegyzés alig fűzhető. Így ahhoz sem, hogy 1944. augusztus 23-át az egész román történelem készítette elő. Nyilván ennek is következménye, hogy a szerzők szerint a románlakta területeken a középkorban nem feudalizmus jött létre, hanem ezt egy erősen Spártát idéző hadszervezet léte helyettesítette volna — „...a hadsereg az évszázadok során mindig az egész nép oldalán állt az idegen agresszióval szemben...” Ide kapcsolható következmény egyébként az is, hogy a Horia—Closca-féle mozgalom a nagy francia forradalom előjátéka volt. (?)

Úgy véljük, hogy a három szerző munkája végsőbb summázatban történetudományi alkotásnak nem tekinthető.

Megírásának okait és körülményeit ott és olyan viszonyok között kell keresni, amely inkább a politikus, esetleg a politológus, de nem a történész feladata.

Vargyai Gyula